

Till

Svenskt Näringsliv

CC: Klimat- och näringslivsdepartementet

Stockholm 2025-05-26

Kommentar till rapporten "En ny kemikaliepolitik för Sverige" – viktiga kompletterande perspektiv

Vi välkomnar den kunskapshöjande rapporten från Svenskt Näringsliv och ser den som ett viktigt bidrag till debatten om hur Sverige ska utveckla en framtidssäkrad kemikaliepolitik. Samtidigt vill vi framföra ett antal kompletterande perspektiv som är avgörande för att skapa verklig förändring.

1. Ansvarsfördelningen mellan näringsliv och politik måste nyanseras

Rapporten framhåller den politiska dimensionen i styrningen av kemikalier, men det är också viktigt att tydliggöra näringslivets faktiska roll i att bromsa redan möjliga utsläppsminskningar och substitutionslösningar. Många hållbara alternativ hindras idag inte av politikens brist på styrning, utan av näringslivsaktörer som försvarar befintliga lösningar genom lobbying och strategisk påverkan.

2. Val av oklassificerade ingredienser till produkter kan minska regelbördan och öka innovationsutrymmet

Rapporten lyfter med rätta att regelverk och rapporteringskrav är en börda för många kemikalietillverkare. Ett konkret sätt att minska denna börda är att välja ingredienser som inte är klassificerade som farliga eller tillståndspliktiga.

Det är i innovations- och designfasen av nya produkter som signifikant hållbarhet kan uppnås framgår i EU:s kemikaliestrategi, vilket gynnar även producenten av produkten, inte enbart konsumenten.

Det minskar behovet av utbildning, skyddsåtgärder, lagringskrav, tillståndshantering och hantering och dokumentation kring farligt avfall.

Här finns en viktig koppling till substitutionsprincipen: genom att ersätta ingredienser som är farliga med mindre farliga lösningar produkter kan företagens resurser fokuseras

på att utveckla fler gröna alternativ. En positiv spiral för hållbarhet och cirkulär ekonomi.

3. I en cirkulär ekonomi måste riskbedömning inkludera material och sammanhang inte bara just användningen utifrån användaren perspektiv

I en cirkulär ekonomi är det avgörande att riskbedömningen av kemikalier inte enbart fokuserar på användarens exponering utan även omfattar hela livscykeln, inklusive avfallshantering och återvinning. För att säkerställa en giftfri och hållbar cirkulation av material måste följande aspekter beaktas:

- Vilka material kemikalien appliceras på
- Om kemikalien är VOC (flyktig) och påverkar luftkvalitet
- Hur den samverkar med andra ämnen i avfallsflödet
- Samt vilka risker som uppstår i nedströmsledet, såsom brandrisk, läckage av andra farliga ämnen eller problem med återvinning

Exempelvis kan användning av alkoholbaserad desinfektion leda till ökad uttorkning av hud och därmed skapa ett indirekt behov av andra kemikalier, såsom mjukgörande handkrämer. På så sätt driver en användning onödig konsumtion och ytterligare kemikalieexponering – något som inte fångas upp av traditionell farobedömning.

Det är viktigt att inkludera så kallad 'foreseen misuse' (förutsedd felaktig användning) i riskbedömningen av kemikalier. Ett exempel är missbruket av alkoholbaserade handdesinfektionsmedel, där individer med alkoholberoende dricker dessa produkter för att stilla abstinenssymptom. Detta utgör ett allvarligt folkhälsoproblem.

4. Substitution gäller alla farliga kemikalier – inte bara SVHC

Vi noterar att det svenska substitutionscentrumet hittills har fokuserat sitt uppdrag på ämnen med särskilt allvarliga egenskaper (SVHC). EU:s kemikaliestrategi för hållbarhet omfattar dock ett bredare perspektiv och strävar efter att fasa ut alla farliga kemikalier, särskilt i produkter riktade till barn, konsumenter och utsatta grupper. Denna bredare ansats innebär att även ämnen som inte är SVHC men som har allvarliga hälso- eller miljöeffekter bör beaktas i substitutionsarbetet. Fokus är alltså inte enbart på särskilt farliga ämnen utan tydligt på alla farliga ämnen.

Genom att enbart fokusera på SVHC riskerar man att skapa en "tillräckligt godkänd"-mentalitet, där endast de mest farliga ämnena åtgärdas medan andra potentiellt skadliga ämnen förblir i användning. Detta kan hindra en mer omfattande och effektiv substitution av farliga kemikalier.

Vi uppmanar därför det svenska substitutionscentrumet att bredda sitt fokus för att bättre alignera med EU:s kemikaliestrategi för hållbarhet. Genom att inkludera alla farliga kemikalier i substitutionsarbetet kan vi bättre skydda både människors hälsa och miljön.

Begränsningen är något centrat själva gjort, det står inget om det i Regeringsuppdraget eller från KEMI. Vi tycker därför att det är viktigt att vi pratar om alla faror, inte endast för de ämnen som hittills listats på SVHC-listan.

Fokus i strategin bör därför beskrivas som generell substitution snarare än fokus på ett begränsat antal ämnen.

5. Ohållbar upphandling och ohållbara inköp - redan utvecklade lösningar som inte når marknaden

Även om vissa substitutionsprocesser kräver långa utvecklingscykler, finns det många färdiga lösningar som uppfyller både funktionskrav och hållbarhetsmål. Dessa hindras ofta från marknaden av etablerade aktörer som lobbyar för befintliga produkter. Här krävs styrmedel och rättvisa incitament, inte bara forskning. Hållbar upphandling behöver ske i praktiken, inte bara i styrdokument.

6. Greenwashing är ett allvarligt hinder

Greenwashing bör lyftas fram som en central utmaning. Produkter marknadsförs som "skonsamma" eller "hållbara" trots att de innehåller farliga ämnen eller saknar rättslig grund för sina miljöbudskap. Produkttyper som inte går att miljömärka på grund av sin kemiska art bör granskas särskilt, eftersom deras miljöpåverkan ofta är stor.

7. Substitution ska vara huvudregel – inte undantag

Substitution av farliga kemikalier är redan reglerad i REACH och bör inte kräva särskilda incitament. Det borde vara omvänt: användning av mer farliga ämnen bör kräva motivering och godkännande. Det ger bättre skydd för människa och miljö, och tydligare spelregler för marknaden.

8. Kemikaliekompetens måste förstärkas brett även inom myndigheter

Vi stödjer förslaget att öka tillsyn och vägledning. Det är särskilt angeläget i ljuset av att myndighetsrepresentanter (Naturvårdsverket till KEMI) fortfarande ställer frågor som "kan man undvika märkningen av farliga kemikalier om halten är låg?" Fokus måste ligga på att undvika farliga kemikalier – inte att undvika märkning av dem.

9. Beredskap: Försörjning handlar även om val av kemikalier

Det är viktigt att säkra tillgång till viktiga kemikalier i kris, men ännu viktigare är att undvika beroende av produkter med låg försörjningssäkerhet och hög riskprofil. Bunkring

av farliga kemikalier är ofta både farligt och ekonomiskt ineffektivt. När produkterna sedan går ut i datum (ex. handsprit) eldas de nu upp i stor omfattning, utan att någonsin ha använts. Dvs en olinjär ekonomi. Genom att istället vara beroende av produkter med god försörjningsgrad minskar behovet av kemikalielager och beredskapsproblematik.

10. Hygiensektorn – en sektor där substitution bromsas av näringslivet snarare än politiken

Till skillnad från vad rapporten antyder, är det inte alltid osäkerhet om regelverk som fördröjer substitution. Inom hygienområdet pågår istället aktiv påverkan från vissa branschaktörer (t.ex. BPHR och IKEM) för att avveckla styrmedel, försvaga tillsyn, och tillåta att farliga produkter hanteras som ofarliga.

Om näringslivet hade följt befintlig lagstiftning och dess föreskrifter skulle utsläppen redan ha varit betydligt lägre. Sverige bör ta täten i att fasa ut fossilintensiva kemikalier.

Att färdplanen för kemiindustrin, framtagen inom ramen för Fossilfritt Sverige i samarbete med IKEM, blev den sista att presenteras är talande. Trots detta beskriver den kemiindustrin som grundläggande för all annan industri. Detta är anmärkningsvärt, särskilt när man jämför med fordons- och transportsektorns betydligt mer avancerade utmaningar och numera redan uppgraderade färdplaner. I deras fall krävs omfattande förändringar i teknik och infrastruktur, såsom laddningssystem.

Inom kemiindustrin är innovation ofta tillräcklig, och i vissa fall redan tillgänglig. Trots detta har näringslivet fastnat i gamla lösningar, då dessa fortfarande är ekonomiskt fördelaktiga.

Anders Karlsson

Ordförande

BGHR